

PRELOMENIE ZÁSADY RES IUDICATA V KONANÍ O ZAPRETIE OTCOVSTVA

Ak najvyšší súd pri prelomení zásady res iudicata nezachoval ústavnoprávne relevantnú rovnováhu medzi právom na súdnu ochranu dovolateľa a sťažovateľky a ani dostatočne nevysvetlil uprednostnenie „materiálnej spravodlivosti“ pred princípom právnej istoty s ohľadom na skutkové okolnosti a procesnú situáciu v danej veci a nezohľadnil východiská ochrany základných práv a slobôd sťažovateľky ako účastníčky konania o zapretie otcovstva, jeho prístup odporuje obsahu základného práva zaručeného čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a práva zaručeného čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

(Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky č. k. I. ÚS 350/2021 z 9. februára 2022)

Ústavný súd Slovenskej republiky v senáte zloženom z predsedu senátu Miloša Maďara a sudcov Jany Baricovej (sudkyňa spravodajkyňa) a Rastislava Kaššáka v konaní podľa čl. 127 Ústavy Slovenskej republiky o ústavnej sťažnosti sťažovateľky **P. M.**, zastúpenej advokátskou kanceláriou Beňo & partners advokátska kancelária, s. r. o., Námestie svätého Egídia 40/93, Poprad, v mene ktorej koná konateľ a advokát Mgr. Pavol Antoš, proti uzneseniu Najvyššieho súdu Slovenskej republiky č. k. 5 Cdo 121/2020 z 31. marca 2021 takto

r o z h o d o l :

1. Uznesením Najvyššieho súdu Slovenskej republiky č. k. 5 Cdo 121/2020 z 31. marca 2021 **boli porušené** základné právo sťažovateľky podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a jej právo podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.
2. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky č. k. 5 Cdo 121/2020 z 31. marca 2021 **zrušuje** a vec **vracia** Najvyššiemu súdu Slovenskej republiky na ďalšie konanie.
3. Najvyšší súd Slovenskej republiky **je povinný** nahradiť sťažovateľke trovy konania **691,34 eur** a zaplatiť ich právnomu zástupcovi sťažovateľky do dvoch mesiacov od právoplatnosti tohto nálezu.

O d ô v o d n e n i e :

I.

Ústavná sťažnosť sťažovateľky a skutkový stav veci

1. Sťažovateľka sa ústavnou sťažnosťou doručou Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) 28. júla 2021 domáhala vyslovenia porušenia svojich základných práv podľa čl. 19 ods. 2 a čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) a svojich práv podľa čl. 6 ods. 1 a čl. 8 ods. 1 a 2 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“) uznesením Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len „najvyšší súd“) č. k. 5 Cdo 121/2020 z 31. marca 2021 (ďalej aj „napadnuté

uznesenie“). Navrhla napadnuté uznesenie zrušiť a vec vrátiť najvyššiemu súdu na ďalšie konanie. Okrem toho žiadala priznať náhradu trov konania pred ústavným súdom

2. Ústavný súd uznesením č. k. I. ÚS 350/2021-18 z 24. augusta 2021 ústavnú sťažnosť sťažovateľky vo veci namietaného porušenia základného práva podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a práva podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru napadnutým uznesením prijal na ďalšie konanie; ústavnú sťažnosť sťažovateľky vo zvyšnej časti odmietol.

3. Z ústavnej sťažnosti a pripojených príloh vyplýva, že 4. apríla 2016 podal P. M. (ďalej aj „žalobca“ „navrhovateľ“ alebo aj „dovolaťel“) Okresnému súdu Bratislava II (ďalej len „okresný súd“) žalobu o zapretie otcovstva proti sťažovateľke (žalovanej). Žalobca v žalobe uviedol, že s J. M. (matkou sťažovateľky) uzatvoril manželstvo 11. marca 1978, za trvania ktorého sa 15. mája 1981 narodila sťažovateľka. Manželstvo žalobcu a matky sťažovateľky bolo rozvedené 15. júna 1985, pričom rozsudok nadobudol právoplatnosť 29. augusta 1985. Pri náhodnom stretnutí s bývalou susedou 16. apríla 2013 sa žalobca dozvedel informáciu, že sťažovateľka možno nie je jeho dcéra. Test DNA vykonaný neštátnym zdravotníckym zariadením v ten istý deň (t. j. 16. apríla 2013), ktorý si dal žalobca vyhotoviť, jednoznačne vylúčil jeho otcovstvo voči sťažovateľke. Okresný súd rozsudkom č. k. 19 C 60/2016-34 z 21. júna 2016 žalobu zamietol ako podanú oneskorene, keď, aplikujúc na danú vec § 86 ods. 1 zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (v znení účinnom do 7. septembra 2011), manžel môže do troch rokov odo dňa, keď sa dozvie, že sa jeho manželke narodilo dieťa, zaprieť na súde, že je jeho otcom, a vychádzajúc z toho, že sťažovateľ sa o narodení sťažovateľky dozvedel v deň jej narodenia (t. j. 15. mája 1981), dospel k záveru, že (prekluzívna) lehota na zapretie otcovstva žalobcovi uplynula 15. mája 1984. Žalobca, ktorý bol v predmetnom konaní zastúpený kvalifikovaným právnym zástupcom, napriek riadnemu poučeniu o možnosti podať proti rozsudku okresného súdu odvolanie, svoje oprávnenie nevyužil, v dôsledku čoho rozsudok okresného súdu 20. júla 2016 nadobudol právoplatnosť.

4. Dňa 26. septembra 2019 bola okresnému súdu doručená ďalšia žaloba žalobcu, ktorou sa proti sťažovateľke domáhal zapretia otcovstva, odôvodnená identickými skutočnosťami, aké uviedol vo svojom predchádzajúcom návrhu (bod 3). Navrhovateľ navyše uviedol, že po porade s vtedajším právnym zástupcom nepodal vo veci odvolanie, pretože „bol uist’ovaný, že by to bolo zbytočné, keďže právna úprava je jednoznačná“, stále sa však nemôže zmieriť s myšlienkou, že vinou nesprávneho, protizákonného rozhodnutia okresného súdu je vedený na matrike ako otec sťažovateľky. V tejto súvislosti poukázal na to, že 1. januára 2016 sa stala účinnou nová právna úprava zapretia otcovstva, podľa ktorej manžel môže do troch rokov odo dňa, keď sa dozvedel o skutočnostiach dôvodne spochybňujúcich, že je otcom dieťaťa, ktoré sa narodilo jeho manželke, zaprieť na súde, že je jeho otcom (§ 86 ods. 1 zákona o rodine v aktuálnom znení). Okresný súd uznesením č. k. 52 Pc 11/2019-103 z 28. apríla 2020 konanie zastavil pre prekážku právoplatne rozhodnutej veci, keďže sa týkalo tých istých účastníkov a toho istého predmetu konania, ktoré už bolo právoplatne ukončené rozsudkom okresného súdu (bod 3). V tejto súvislosti uviedol, že navrhovateľ sa nemôže novým návrhom dovolávať toho, že súd pôvodne rozhodol po právnej strane nesprávne, že vec nesprávne právne posúdil a rozhodol na základe nesprávnej hmotnoprávnej normy, ktorá bola v čase rozhodovania súdu zákonodarcom zmenená. Uvádzané skutočnosti boli dôvodom na uplatnenie opravných prostriedkov, avšak navrhovateľ ich nevyužil.

5. Na základe odvolania navrhovateľa Krajský súd v Bratislave (ďalej len „krajský súd“) uznesením č. k. 20 CoP 88/2020 z 13. augusta 2020 uznesenie okresného súdu (bod 4) potvrdil

ako vecne správne. Krajský súd uviedol, že v čase podania pôvodného návrhu navrhovateľom bol účinný § 86 ods. 1 zákona o rodine, podľa ktorého manžel môže do troch rokov odo dňa, keď sa dozvedel o skutočnostiach dôvodne spochybňujúcich, že je otcom dieťaťa, ktoré sa narodilo jeho manželke, zaprieť na súde, že je jeho otcom. V predmetnom konaní sa navrhovateľ v podstate domáha revízie pôvodného (právoplatného) rozsudku okresného súdu, čo však nie je možné ani prípustné. Krajský súd poukázal na to, že otázkou, kedy nastáva prekážka rozsúdenej veci, sa opakovane zaoberal najvyšší súd, ktorý napr. v rozhodnutí č. k. 5 Cdo 120/2009 z 13. októbra 2009 (okrem iného) uviedol, že „prekážka veci právoplatne rozhodnutej je daná aj vtedy, pokiaľ určitý skutkový dej (skutok) bol po právnej stránke v pôvodnom konaní posúdení nesprávne alebo neúplne, resp. inak“.

6. Proti uzneseniu krajského súdu podal navrhovateľ dovolanie, ktorého prípustnosť vyvodzoval z § 420 písm. f) Civilného sporového poriadku (ďalej len „CSP“) tvrdiac, že nesprávnym procesným postupom súdu mu bolo znemožnené, aby uskutočňoval jemu patriace procesné práva v takej miere, že došlo k porušeniu práva na spravodlivý proces, ako aj z § 421 ods. 1 písm. b) CSP, tvrdiac, že rozhodnutie odvolacieho súdu záviselo od vyriešenia právnej otázky, ktorá v rozhodovacej praxi dovolacieho súdu ešte nebola vyriešená, a to či „možno prelomiť všeobecne uznávanú zásadu res iudicata v konaní o zapretie otcovstva pri individuálnom posúdení prípadu s prihliadnutím na okolnosti hodné osobitného zreteľa“. Navrhovateľ uviedol, že okresný súd pri rozhodovaní o jeho prvom návrhu na zapretie otcovstva aplikoval neplatnú právnu úpravu, čím ho uviedol do omylu, preto proti rozsudku okresného súdu nepodal odvolanie. Podľa názoru navrhovateľa rozsudok okresného súdu nie je meritórnym rozhodnutím, a teda prekážka právoplatne rozhodnutej veci v predmetnom konaní neexistovala. Okresný súd a krajský súd v predmetnom konaní nereflektovali ani skutočnosť, že zásada res iudicata bola Európskym súdom pre ľudské práva (ďalej aj „ESLP“) niekoľkokrát prelomená vzhľadom na konflikt medzi Dohovorom o právach dieťaťa chráneným právom dieťaťa poznať svojho otca, resp. právom otca poznať svoje dieťa, a požiadavkou právnej istoty obsiahnutou v právnych poriadkoch štátov, ktoré sú jeho zmluvnými stranami.

7. Najvyšší súd napadnutým uznesením uznesenie krajského súdu (bod 5) a uznesenie okresného súdu (bod 4) zrušil a vec vrátil okresnému súdu na ďalšie konanie.

8. Najvyšší súd uznal námietku navrhovateľa, že pri rozhodovaní okresného súdu o jeho prvom návrhu na zapretie otcovstva bola aplikovaná neúčinná právna úprava, pričom uviedol, že v uvedenom prípade mal okresný súd aplikovať § 86 ods. 1 zákona o rodine účinného od 1. januára 2016. To však nič nemení na skutočnosti, že navrhovateľ ostal pasívny a proti rozsudku okresného súdu nepodal opravný prostriedok. Najvyšší súd preto dospel k záveru, že navrhovateľom namietaná nesprávnosť právneho posúdenia veci nie je procesnou vadou v zmysle § 420 písm. f) CSP, ktorá by v prerokúvanom prípade zakladala prípustnosť dovolania.

9. Pri posudzovaní prípustnosti dovolania podľa § 421 ods. 1 písm. b) CSP sa najvyšší súd stotožnil aj s názorom krajského súdu, že ak bol prvý návrh navrhovateľa rozsudkom okresného súdu zamietnutý z dôvodu nespĺnenia hmotnoprávnych podmienok pre jeho uplatnenie, nešlo o rozhodnutie procesnoprávne, ale hmotnoprávne. Avšak podľa názoru najvyššieho súdu interpretácia § 230 CSP, podľa ktorého ak sa o veci právoplatne rozhodlo, nemôže sa prejednávať a rozhodovať znova, krajským súdom nebola v danom prípade správna. Hoci právny záver krajského súdu bol v súlade so zákonom a bol odôvodnený všeobecným záujmom na zaistení právnej istoty, v danom prípade „je nevyhnuté odstrániť diskrepanciu medzi právnou domnienkou, ktorá prevážila biologickú a sociálnu realitu bez toho, aby bol

braný ohľad na skutkové okolnosti veci či pranie zainteresovaných osôb, nakoľko osoby, ktoré sa snažia o určenie svojich príbuzných majú Dohovorom chránený záujem na získaní informácií nevyhnutných pre odhalenie pravdy týkajúcej sa dôležitých aspektov ich osobnej identity“. Bez ohľadu na notoriu v prípade konfliktu medzi právnou istotou a materiálnou spravodlivosťou „je v posudzovanom individuálnom prípade nutné jednoznačne uprednostniť druhú právnú hodnotu a zásadu res iudicata prelomiť s ohľadom na vývoj judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva... nakoľko dovolateľ má legitímne právo dostať prinajmenšom príležitosť poprieť otcovstvo dieťaťa... taktiež odporkyňa môže mať záujem poznať svojho biologického otca“. V tejto súvislosti najvyšší súd poukázal na rozhodnutia ESĽP vo veci Mikulič proti Chorvátsku zo 7. februára 2002, Paulík proti Slovensku z 10. októbra 2006, Shofman proti Rusku z 24. novembra 2005, Powell a Rayner proti Spojenému kráľovstvu z 21. februára 1990, Kroon proti Holandsku z 27. októbra 1994, Novotný proti Českej republike zo 7. júna 2018, Jäggi proti Švajčiarsku z 13. júla 2006 a iné, ktoré „aj napriek rozličnosti skutkových podstat sa zhodujú v preferencii toho, aby v oblasti určovania otcovstva bola biologická realita uvedená do súladu s právnym stavom“.

II.

Argumentácia sťažovateľky

10. Sťažovateľka považujúca uznesenie najvyššieho súdu č. k. 5 Cdo 121/2020 z 31. marca 2021 za arbitrálne a nedostatočne odôvodnené, v ústavnej sťažnosti [čl. 127 ústavy a § 122 a nasl. zákona č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“)] uvádza, že hoci najvyšší súd na podporu svojho záveru o zrušení uznesenia krajského súdu (bod 5) a uznesenia okresného súdu (bod 4) poukázal na viacero rozsudkov ESĽP, ani jeden z nich nie je skutkovo a procesne zhodný s prerokúvaným prípadom. Európsky súd pre ľudské práva v týchto rozsudkoch vyslovil jednak to, že návrh na zapretie otcovstva možno podať opakovane, po uplynutí zákonnej lehoty, ak v prvom konaní alebo pred uplynutím zákonnej lehoty nebolo možné vykonať analýzu DNA, ako aj to, že lehota na zapretie otcovstva má plynúť nie od narodenia dieťaťa, ale od získania dôvodnej pochybnosti o otcovstve. Na základe tejto judikatúry ESĽP došlo k zmene právnej úpravy zapretia otcovstva manželom matky dieťaťa aj v Slovenskej republike. Európsky súd pre ľudské práva ani v jednom z rozsudkov uvádzaných najvyšším súdom nevyslovil názor, že v záujme vyrovnania biologického a právneho stavu je v prípade zapretia otcovstva možné prelomiť zásadu res iudicata kedykoľvek, opakovane a bezdôvodne. Takýto názor najvyššieho súdu sťažovateľka považuje za absurdný, odporujúci judikatúre ESĽP, ktorý opakovane vyslovil, že právna istota je v rodinných vzťahoch dôležitý prvok a opakované spory o otcovstvo sú dôvodné len výnimočne, za už uvedených podmienok, ktoré v prerokúvanom prípade splnené neboli. Sťažovateľka namieta, že napriek tomu, že v dovolacom konaní namietala neaplikovateľnosť rozsudku ESĽP vo veci Paulík v. Slovensko z 10. októbra 2006 na prerokúvaný prípad, uvedenou námietkou sa najvyšší súd nielenže nezaoberal, ale bez existencie relevantného dôvodu porušil zásadu res iudicata.

11. Najvyšší súd sa nezaoberal námietkou sťažovateľky, že v konaní o zapretie otcovstva nemá sťažovateľka (dieťa) samostatnú pasívnu legitimáciu, ale ju má aj matka dieťaťa, ktorá je v prerokúvanom prípade nažive.

12. Najvyšší súd sa nezaoberal ani námietkou sťažovateľky, že návrh navrhovateľa na zapretie otcovstva bol podaný po uplynutí (prekluzívnej) lehoty podľa § 86 ods. 1 zákona o rodine.

13. Sťažovateľka v závere ústavnej sťažnosti uvádza, že jej záleží na tom, aby nepôsobila ako človek, ktorý sa domáha dcérskeho statusu zo zistných alebo inak účelových dôvodov. Vyslovuje presvedčenie, že nielen navrhovateľ, ktorý mal 40 rokov na to, aby svoju paternitu vyriešil, ale aj ona má právo na integritu súkromia. Opakovaným podávaním návrhov na zapretie otcovstva navrhovateľ sťažovateľke strpčuje život, hoci ona nemá žiadnu vinu na tom, za akých okolností sa narodila, a iného otca ako navrhovateľa nepozná.

III.

Vyjadrenie najvyššieho súdu, vyjadrenie zúčastnenej osoby a replika sťažovateľky

III.1. Vyjadrenie najvyššieho súdu:

14. Najvyšší súd v liste č. KP 3/2021-407, Cpj 168/2021 z 20. septembra 2021 uviedol, že ponecháva rozhodnutie o ústavnej sťažnosti na úvahe ústavného súdu. K vyjadreniu najvyššieho súdu bolo pripojené stanovisko sudkyne najvyššieho súdu zastávajúcej názor, že rozhodnutie najvyššieho súdu nie je arbitrárne ani zjavne neodôvodnené a že § 421 ods. 1 písm. b) CSP dáva najvyššiemu súdu priestor zaujať nový, možno aj prevratný názor v istej právnej otázke. V predmetnom konaní aj sama sťažovateľka uznala, že navrhovateľ má právo zaprieť otcovstvo a v tejto súvislosti navrhla vykonať znalecké dokazovanie. Pokiaľ najvyšší súd posudzoval dôvody osobitného zreteľa pri individuálnom posúdení prípadu spôsobilé prelomiť zásahu res iudicata hlbšie, netreba to považovať za svojvôľu, ale za splnenie povinnosti vziať do úvahy a zvážiť všetky na výsledok procesu podstatné okolnosti. V závere uvedeného stanoviska sudkyňa najvyššieho súdu poukázala na Radbruchovu formulu, v zmysle ktorej «Konflikt medzi spravodlivosťou a právnou istotou je možné riešiť len tak, že pozitívne právo, zaistené predpismi a mocou, má prednosť aj vtedy, ak je obsahovo nespravodlivé a neúčelné, okrem prípadu, ak rozpor medzi pozitívnym zákonom a spravodlivosťou dosiahne tak neznesiteľnej miery, že zákon musí ako „nenáležité právo“ spravodlivosti ustúpiť.».

III.2. Vyjadrenie zúčastnenej osoby:

15. Ústavný súd listom č. k. I. ÚS 350/2021-26 z 10. septembra 2021 upovedomil navrhovateľa ako zúčastnenú osobu o podanej ústavnej sťažnosti s tým, že má právo vyjadriť sa k nej v lehote štrnástich dní od doručenia upovedomenia. Podľa údajov z elektronickej doručky navrhovateľ upovedomenie prevzal 26. septembra 2021 o 00:15:28 h, avšak vôbec na ňu nereagoval.

III.3. Replika sťažovateľky:

16. Sťažovateľka (prostredníctvom jej právneho zástupcu) v replike k vyjadreniu najvyššieho súdu (bod III.1.) z 2. novembra 2021 uviedla, že v prejednávanej veci neexistuje nič lepšie než poukaz na Radbruchovu formulu, len škoda, že ju najvyšší súd cituje na konci, a nie na začiatku svojho vyjadrenia. Radbruchovu formulu tvoria dve časti a je potrebné čítať ich obe, nielen jednu z nich. Radbruchova formula nie je určená primárne pre súdne konanie. Treba poznať jej historický kontext. Na základe Radbruchovej formuly bolo napríklad možné zrušiť v povojnovom Nemecku Norimberské zákony, ktoré predstavovali „rozpor medzi pozitívnym zákonom a spravodlivosťou dosahujúci neznesiteľnú mieru“. Pripustenie opakovaných sporov o určenie otcovstva zo strany ESLP alebo ústavného súdu má jediný dôvod, ktorým je technický pokrok v dokazovaní, t. j. pokrok v možnostiach súdnej ochrany. Prípád sťažovateľky je však iný. Niet pochyb o tom, že navrhovateľ mal plné, ničím neobmedzené

právo na súdnu ochranu už v prvom konaní začatom v roku 2016. Ak v prvom súdnom konaní navrhovateľ neuprel žiadnu procesnú ujmu, nebol dôvod pripustiť opakované prejednanie veci, a teda porušiť § 230 CSP, ktorý ustanovuje, že ak sa o veci právoplatne rozhodlo, nemôže sa prejednávať a rozhodovať znova. To však najvyšší súd vo svojom vyjadrení k ústavnej sťažnosti opomenul a dosiaľ nielenže nevysvetlil, čo bolo „dôvodom hodným osobitného zreteľa“ v ním prejednáwanej veci, ale nevysporiadal sa ani s námietkami sťažovateľky týkajúcimi sa procesného spoločenstva a preklúzie.

IV.

K ústnemu pojednávaniu

17. Ústavný súd v danom prípade upustil od ústneho pojednávania, pretože na základe podaní účastníkov dospel k názoru, že od neho nemožno očakávať ďalšie objasnenie veci (§ 58 ods. 3 zákona o ústavnom súde).

V.

Posúdenie dôvodnosti ústavnej sťažnosti

18. Predmetom ústavnej sťažnosti je námietka porušenia základného práva sťažovateľky podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a jej práva podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru uznesením najvyššieho súdu č. k. 5 Cdo 121/2020 z 31. marca 2021 (body 7 a 9), ktorým zrušil uznesenie krajského súdu (bod 5) a uznesenie okresného súdu, ktorému vec vrátil na ďalšie konanie (bod 4), pretože v rámci posudzovania prípustnosti dovolania podľa § 421 ods. 1 písm. b) CSP dospel k názoru, že interpretácia § 230 CSP krajským súdom v danom prípade nebola správna a zásadu *res iudicata* „je potrebné prelomiť s ohľadom na vývoj judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva... nakoľko dovolateľ má legitímne právo dostať prinajmenšom príležitosť poprieť otcovstvo dieťaťa... taktiež odporkyňa môže mať záujem poznať svojho biologického otca“.

19. Uvedené rozhodnutie najvyššieho súdu sťažovateľka považuje za arbitrárne a zjavne neodôvodnené, nemajúce oporu v judikatúre ústavného súdu ani v judikatúre ESLP (bod 10).

20. Ústavný súd už v minulosti konštatoval, že k úlohám právneho štátu patrí vytvorenie právnych a faktických garancií uplatňovania a ochrany základných práv a slobôd občanov. Ak je na uplatnenie alebo ochranu základného práva alebo slobody potrebné uskutočniť konanie pred orgánom verejnej moci, úloha štátu spočíva v zabezpečení právnej úpravy takýchto konaní dostupných bez akejkoľvek diskriminácie každému z nositeľov základných práv a slobôd. Koncepcia týchto konaní musí zabezpečovať reálny výkon a ochranu základného práva alebo slobody, a preto ich imanentnou súčasťou sú procesné záruky takéhoto uplatňovania a ochrany základných práv a slobôd. Existencia takýchto konaní však nevyčerpáva ústavné požiadavky späté s uplatňovaním základných práv a slobôd. Ústavnosť týchto konaní predpokladá aj to, že orgán verejnej moci, pred ktorým sa takéto konania uskutočňujú, koná zásadne nestranné, nezávislé a s využitím všetkých zákonom vytvorených prostriedkov na dosiahnutie účelu takýchto procesných postupov. Len objektívnym postupom sa v rozhodovacom procese vylučuje svojvôľa, ako aj ničím nepodložená možnosť úvahy orgánu verejnej moci bez akýchkoľvek objektívnych limitov, ktoré sú vymedzené zákonnými spôsobmi zisťovania skutkového základu, prijať rozhodnutie (II. ÚS 143/02, III. ÚS 60/04, III. ÚS 199/08).

21. V Slovenskej republike vykonávajú súdnictvo nezávislé a nestranné súdy (čl. 141 ods. 1 ústavy). Ústavný súd ako nezávislý súdny orgán ochrany ústavnosti (čl. 124 ústavy) nie je opravnou inštanciou všeobecných súdov (I. ÚS 311/05). Skutkové a právne závery

všeobecného súdu môžu byť predmetom kontroly zo strany ústavného súdu vtedy, ak by vyведенé závery boli zjavne neodôvodnené alebo arbitrárne, a tak z ústavného hľadiska neospravedlňiteľné a neudržateľné a zároveň by mali za následok porušenie základného práva alebo slobody (m. m. I. ÚS 37/95, II. ÚS 58/98, I. ÚS 5/00, I. ÚS 17/01).

22. O arbitrárnosť právnych záverov ide spravidla vtedy, keď súd vôbec nedal uspokojujúcu odpoveď na argumenty predložené účastníkom, alebo ak právne závery, ku ktorým súd dospel, nemajú svoj racionálny základ v interpretácii príslušných ustanovení právnych predpisov pomocou prípustných interpretačných metód, alebo keď k súdom vyведенým právnym záverom v konkrétnej veci už prima facie nie je možné dôjsť podradením zisteného skutkového stavu pod príslušnú právnu normu (II. ÚS 440/2011).

23. Právo na riadne odôvodnenie súdneho rozhodnutia síce neznamená, že súd musí dať podrobnú odpoveď na každý argument účastníka konania, avšak z odôvodnenia rozhodnutia musia byť zrejmé všetky pre rozhodnutie podstatné skutočnosti objasňujúce skutkový a právny základ rozhodnutia. Nedostatočné odôvodnenie rozhodnutia všeobecného súdu, ktoré vyústilo do jeho vnútornej rozpornosti, považuje ústavný súd, ako aj EŠLP za dôvod na vyslovenie porušenia základného práva sťažovateľa na súdnu ochranu, resp. práva na spravodlivý súdny proces, súčasťou ktorého je nepochybne aj požiadavka, aby sa príslušný všeobecný súd v konaní právne korektným spôsobom a zrozumiteľne vyrovnal nielen so skutkovými okolnosťami prípadu, ale aj s vlastnými právnymi závermi, ktoré ho viedli ku konkrétnemu rozhodnutiu (m. m. IV. ÚS 115/03, III. ÚS 772/2016, I. ÚS 235/2020, I. ÚS 515/2020, II. ÚS 120/2020, IV. ÚS 314/2020, rozsudky EŠLP vo veci Van Hurk v. Holandsko z 19. 4. 1994, sťažnosť č. 16034/90, § 61, či vo veci Ruiz Torija a Hiro Balani v. Španielsko z 9. 12. 1994, sťažnosť č. 18390/91).

24. Konanie o zapretie otcovstva je jedným z taxatívne určených konaní vo veciach určenia rodičovstva [§ 105 Civilného mimosporového poriadku účinného od 1. júla 2016 (ďalej len „CMP“)], ktorého účastníkom je dieťa, matka a muž, ktorého otcovstvo má byť zapreté (§ 108 CMP). Zákon o rodine v § 86 ods. 1 (účinnom od 1. januára 2016) ustanovuje, že manžel môže do troch rokov odo dňa, keď sa dozvedel o skutočnostiach dôvodne spochybňujúcich, že je otcom dieťaťa, ktoré sa narodilo jeho manželke, zaprieť na súde, že je jeho otcom. Táto lehota je prekluzívna a súd na ňu prihliada ex offo.

25. V danom prípade prvý návrh navrhovateľa, ktorým sa proti sťažovateľke domáhal zapretia otcovstva (zo 4. apríla 2016), okresný súd rozsudkom č. k. 19 C 60/2016-34 z 21. júna 2016 zamietol ako podaný oneskorene. Navrhovateľ, ktorý bol v predmetnom konaní zastúpený kvalifikovaným právnym zástupcom, napriek riadnemu poučeniu o možnosti podať proti rozsudku okresného súdu odvolanie, svoje oprávnenie nevyužil, v dôsledku čoho rozsudok okresného súdu 20. júla 2016 nadobudol právoplatnosť (bod 3). Uvedenú skutočnosť zohľadnil najvyšší súd v konaní o druhom (obsahovo identickom) návrhu navrhovateľa (z 26. septembra 2019) vedenom okresným súdom pod sp. zn. 52 Pc 11/2019, v rámci svojho rozhodovania o dovolaní navrhovateľa, ktorého prípustnosť vyvodzoval z § 420 písm. f) CSP (bod 8); táto časť uznesenia najvyššieho súdu nebola ústavnou sťažnosťou dotknutá.

26. Ústavný súd ústavnú sťažnosť prijal na ďalšie konanie (bod 2) kvôli posúdeniu, či najvyšší súd ústavne akceptovateľným spôsobom rozhodol o prípustnosti dovolania navrhovateľa (účastníka konania o zapretie otcovstva) podľa § 420 ods. 1 písm. b) CSP proti rozhodnutiu odvolacieho súdu, ktorým potvrdil rozhodnutie súdu prvej inštancie o zastavení konania pre prekážku právoplatne rozhodnutej veci. Ako bolo uvedené, v dôsledku napadnutého uznesenia

najvyššieho súdu má v konaní vedenom pod sp. zn. 52 Pc 11/2019 meritórne rozhodnúť okresný súd.

27. Dovolanie je prípustné proti rozhodnutiu odvolacieho súdu, ktorým sa potvrdilo alebo zmenilo rozhodnutie súdu prvej inštancie, ak rozhodnutie odvolacieho súdu záviselo od vyriešenia právnej otázky, ktorá v rozhodovacej praxi odvolacieho súdu ešte nebola vyriešená [§ 421 ods. 1 písm. b) CSP].

28. Ak sa o veci právoplatne rozhodlo, nemôže sa prejednávať a rozhodovať znova (§ 230 CSP).

29. „Negatívna stránka materiálnej právoplatnosti sa prejavuje ako nezmeniteľnosť rozhodnutia, a spôsobuje tzv. prekážku právoplatne rozhodnutej veci (impedimentum rei iudicatae), to znamená, že o tej istej veci, o ktorej sa už raz právoplatne rozhodlo, nemožno rozhodovať opäť. Ide o procesné vyjadrenie ústavnoprávnej zásady ne bis in idem, teda nikdy nie dvakrát o tej istej veci. Existencia prekážky právoplatne rozhodnutej veci tvorí neodstrániteľnú vadu konania, na ktorú je súd povinný prihliadať ex officio. Len čo súd zistí existenciu tejto prekážky, vedie to k zastaveniu konania vo forme uznesenia, proti ktorému je prípustné odvolanie [§ 357 písm. a) CSP]. Teória procesného práva vymedzuje prekážku právoplatne rozhodnutej veci dvoma kritériami, a to totožnosťou osôb (sporových strán) a totožnosťou predmetu konania... V zmysle konštantnej judikatúry ide o prekážku právoplatne rozhodnutej veci i v prípade, ak skutok vymedzený žalobou bol súdom posúdený inak, nesprávne či neúplne (napr. ak súdom bol právny vzťah posúdený ako zmluvný napriek tomu, že išlo o vzťah zo zodpovednosti a pod.). Naopak, o prekážku právoplatne rozhodnutej veci nejde v prípadoch, ak súd určitú otázku v konaní posúdil prejudiciálne. Prejudiciálna otázka a jej posúdenie nesmie byť nikdy poňaté do výroku súdneho rozhodnutia, a keďže výrok súdneho rozhodnutia je jedinou časťou rozsudku, ktorá nadobúda právoplatnosť, prejudiciálne posúdená otázka, ktorá sa prejavuje iba v odôvodnení rozsudku, nemôže tvoriť prekážku právoplatne rozhodnutej veci (porovnaj komentár k § 194). (Števček, M., Ficová, S., Baricová, J., Mesiarkinová, S., Bajánková, J., Tomašovič, M., a kol. Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha : C. H. Beck, 2016. s. 836 – 842).

30. Ústavný súd plne rešpektuje rozhodovací priestor najvyššieho súdu vrátane jeho kompetencie ústavne konformným spôsobom vymedziť si prípustnosť a spôsob rozhodovania o dovolaní (II. ÚS 398/08, I. ÚS 18/2020), no len pokiaľ neprekročí ústavné štandardy (I. ÚS 17/01). Opätovne pripomína, že pri výkone základného práva na súdnu ochranu neprichádza do úvahy (zo strany súdov) jeho zužujúci výklad a ani také formálne interpretačné postupy, následkom ktorých by mohlo byť jeho neodôvodnené (svojoľné) obmedzenie či dokonca popretie (I. ÚS 532/2016). Najvyšší súd je pri rozhodovaní o dovolaní súdom, ktorý okrem rozhodovania o právach a povinnostiach sporových strán (v danej veci účastníkov konania, pozn.), „súdi súdy“ s dôsledkami pre účastníkov konania súčasných i budúcich. Rozhodnutím o dovolaní sa cez interpretáciu vdychuje život právnym normám s dôsledkami pre celé územie Slovenskej republiky (I. ÚS 336/2019).

31. Preskúmaním napadnutého uznesenia ústavný súd zistil, že najvyšší súd pri posudzovaní prípustnosti dovolania podľa § 421 ods. 1 písm. b) CSP na navrhovateľom nastolenú otázku, či „možno prelomiť všeobecne uznávanú zásadu res iudicata v konaní o zapretie otcovstva pri individuálnom posúdení prípadu s prihliadnutím na okolnosti hodné osobitného zreteľa“, v podstate odpovedal kladne s tým, že v posudzovanom prípade „je nutné... zásadu res iudicata prelomiť s ohľadom na vývoj judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva... nakoľko dovolateľ má legitímne právo dostať prinajmenšom príležitosť poprieť otcovstvo dieťaťa...

taktiež odporkyňa môže mať záujem poznať svojho biologického otca“. V tejto súvislosti najvyšší súd poukázal na rozhodnutia ESLP vo veci Mikulič proti Chorvátsku zo 7. februára 2002, Paulík proti Slovensku z 10. októbra 2006, Shofman proti Rusku z 24. novembra 2005, Powell a Rayner proti Spojenému kráľovstvu z 21. februára 1990, Kroon proti Holandsku z 27. októbra 1994, Novotný proti Českej republike zo 7. júna 2018, Jäggi proti Švajčiarsku z 13. júla 2006 a iné, ktoré „aj napriek rozličnosti skutkových podstát sa zhodujú v preferencii toho, aby v oblasti určovania otcovstva bola biologická realita uvedená do súladu s právnym stavom“.

32. Takýto záver najvyššieho súdu nie je ústavne akceptovateľný. Nedostatočné odôvodnenie uznesenia súdu vyššej inštancie, ktoré vyústilo do jeho vnútornej rozpornosti, považuje ústavný súd za dôvod na vyslovenie porušenia základného práva sťažovateľa na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy, súčasťou ktorého je nepochybne aj požiadavka, aby sa príslušný všeobecný súd v konaní právne korektným spôsobom a zrozumiteľne vyrovnal nielen so skutkovými okolnosťami prípadu, ale aj s vlastnými právnymi závermi, ktoré ho viedli ku konkrétnemu rozhodnutiu (m. m. III. ÚS 772/2016).

33. Každý má právo na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života (čl. 19 ods. 2 ústavy). Ústava však pojem „súkromný a rodinný život“ bližšie nedefinuje. Keďže základné práva a slobody podľa ústavy je potrebné vykladať a uplatňovať v zmysle a duchu medzinárodných zmlúv o ľudských právach a základných slobodách (PL. ÚS 5/93, PL. ÚS 15/98), ústavný súd pri vymedzení obsahu uvedených pojmov prihliada aj na príslušnú judikatúru ESLP týkajúcu sa čl. 8 ods. 1 dohovoru, podľa ktorého každý má právo na rešpektovanie svojho súkromného a rodinného života, obydlia a korešpondencie. Štátny orgán nemôže do výkonu tohto práva zasahovať okrem prípadov, keď je to v súlade so zákonom a nevyhnutné v demokratickej spoločnosti v záujme národnej bezpečnosti, verejnej bezpečnosti, hospodárskeho blahobytu krajiny, predchádzania nepokojom a zločinosti, ochrany zdravia alebo morálky alebo ochrany práv a slobôd iných (čl. 8 ods. 2 dohovoru). V tejto súvislosti už ústavný súd vyslovil, že pojem „súkromný život“ je pojem široký, ktorý nemožno vyčerpávajúcym spôsobom definovať, najmä ho nemožno obmedziť na „intímnu sféru“ a úplne z neho vylúčiť vonkajší svet tejto sféry. Ochrana súkromného života musí teda do istej miery zahŕňať právo jednotlivca nadväzovať a rozvíjať vzťahy so svojimi blízkymi a vonkajším svetom, z ktorého nemožno vylúčiť ani profesijnú a pracovnú činnosť. Ochrana „rodinného života“ sa týka súkromia jednotlivca v jeho rodinných vzťahoch voči iným fyzickým osobám, čo v sebe zahŕňa vzťahy sociálne, kultúrne, ale aj morálne či materiálne (m. m. I. ÚS 13/00).

34. Zavedenie lehoty, v ktorej domnelý otec musí prijať opatrenia na popretie otcovstva dieťaťa, má za cieľ zabezpečiť právnu istotu a chrániť záujmy dieťaťa spočívajúce v poznaní svojej totožnosti. Tieto ciele však neprevažujú nad právom otca mať príležitosť poprieť otcovstvo. Praktická nemožnosť poprieť otcovstvo od narodenia dieťaťa predstavuje pre domnelého otca nadmerné bremeno, čo je v rozpore nielen s jeho právom na prístup k súdu a na spravodlivý proces podľa čl. 6 dohovoru, ale neprimerane zasahuje aj do jeho práva podľa čl. 8 dohovoru (rozsudok ESLP vo veci Mizzi c. Malta č. 26111/02 z 12. 1. 2006). Popri právu na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života je tu teda aj princíp právnej istoty ako súčasť právneho štátu podľa čl. 1 ods. 1 ústavy.

35. V práve Rady Európy sa uplatňovaním premlčacích lehôt v zásade neporušuje čl. 6 ods. 1 dohovoru. Premlčacie lehoty určujú časové lehoty, v ktorých musí účastník uplatniť svoj nárok alebo informovať druhú stranu o nároku. Uloženie primeraných lehôt a procesných podmienok

na uplatňovanie nárokov môže podporiť správne spravovanie spravodlivosti zaistením právnej istoty a právoplatnosti a ochranou možných odporcov pred starými nárokmi, voči ktorým môže byť zložité brániť sa z dôvodu uplynutého času (rozsudok ESLP vo veci MPP Golub proti Ukrajine č. 6778/05 z 18. októbra 2005). Aj keď sú premlčacie lehoty v práve Rady Európy bežnou črtou vnútroštátnych právnych systémov a slúžia niekoľkým dôležitým cieľom, v záujme svojej zákonnosti sa nimi musí sledovať oprávnený cieľ a musia byť primerané tomuto cieľu (rozsudok ESLP vo Stubbings a iní proti Spojenému kráľovstvu č. 22083/93 a 22095/93 z 22. 10. 1996). To sa nespomína týka aj lehôt prekluzívnych.

36. Z dôvodovej správy k zákonu č. 175/2015 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, vyplýva, že „Obmedzenie zákonnej lehoty na podanie zapieracej žaloby, ktorého účelom je ochrana práv dieťaťa a zabezpečenie stability rodinných pomerov, sa má hodnotiť ako rešpektovanie limitov ustanovených čl. 8 dohovoru. Európsky súd pre ľudské práva túto skutočnosť potvrdil vo svojej judikatúre, v ktorej uviedol, že zavedenie premlčacej lehoty na začatie konania o otcovstve je ospravedlniteľné snahou zaistiť právnu istotu v rodinných vzťahoch a chrániť záujmy dieťaťa... Vo vládnom návrhu zákona sa novelizuje úprava začiatku plynutia zapieracej lehoty a to na moment, kedy sa právny otec dozvedel o skutočnosti dôvodne spochybňujúcej jeho otcovstvo, tak aby boli rešpektované práva garantované v článku 6 ods. 1 a článku 8 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Nad rámec výroku nálezu (č. k. PL. ÚS 1/2010-57 z 20. apríla 2011, pozn.), sa navrhuje vykonať zmenu nielen vo vzťahu k úprave začiatku plynutia lehoty na zapretie otcovstva určeného podľa prvej domnienky (manžel matky dieťaťa), ale aj vo vzťahu k úprave plynutia lehoty na zapretie otcovstva určeného podľa druhej domnienky (súhlasné vyhlásenie rodičov).“.

37. Napriek tomu, že okresný súd rozsudkom č. k. 19 C 60/2016-34 z 21. júna 2016 nerozhodol podľa v tom čase účinného znenia zákona o rodine, keď lehotu na zapretie otcovstva posúdil odo dňa, keď sa žalobca dozvedel, že sa jeho manželke narodilo dieťa (úprava účinná do 7. septembra 2011), a nie odo dňa, keď sa dozvedel o skutočnostiach dôvodne spochybňujúcich, že je otcom dieťaťa, ktoré sa narodilo jeho manželke (t. j. úpravy účinnej od 1. januára 2016), najvyšší súd skutočnosť, že dovolateľ nepodal proti tomuto rozsudku riadny opravný prostriedok, náležite nevyhodnotil. Podľa názoru ústavného súdu v danom prípade nemožno hovoriť o tom, že by bola navrhovateľovi prakticky odopretá možnosť zaprieť otcovstvo. Navrhovateľ takúto možnosť reálne mal, aj ju využil, avšak po porade s právnym zástupcom, ktorý ho zastupoval v konaní vedenom okresným súdom pod sp. zn. 19 C 60/2016, nepodal proti rozsudku, ktorým jeho návrh na zapretie otcovstva zamietol, odvolanie, pretože „bol uisťovaný, že by to bolo zbytočné, keďže právna úprava je jednoznačná“.

38. V zmysle uvedeného treba najvyššiemu súdu vytknúť, že sa v napadnutom uznesení nevysporiadal s judikatúrou ústavného súdu a ESLP (body 33 až 35), a jeho rozhodnutie je v podstate zamerané jednostranne iba na vyhodnotení tvrdení dovolateľa. Najvyšší súd tak nezachoval ústavnoprávne relevantnú rovnováhu medzi právom na súdnu ochranu dovolateľa a sťažovateľky a ani dostatočne nevysvetlil uprednostnenie „materiálnej spravodlivosti“ pred princípom právnej istoty (bod 43 napadnutého uznesenia) s ohľadom na skutkové okolnosti a procesnú situáciu v danej veci.

39. Ústavný súd považuje námietku sťažovateľky, že rozhodnutie najvyššieho súdu je vo vzťahu k posudzovaniu „dôvodov hodných osobitného zreteľa“ arbitrárne a zjavne

neodôvodnené, nemajúce oporu v judikatúre ústavného súdu ani v judikatúre ESLP, za opodstatnenú. Opodstatnená je aj námietka sťažovateľky, že v rámci skúmania podmienok konania sa najvyšší súd nevysporiadal s procesným spoločenstvom a preklúziou.

40. Vychádzajúc z uvedeného, ústavný súd dospel k záveru, že najvyšší súd v napadnutom uznesení nezohľadnil východiská ochrany základných práv a slobôd sťažovateľky (účastníčky konania o zapretie otcovstva) uvedené v bodoch 20 až 23 tohto nálezu, preto jeho prístup pri rozhodovaní o dovolaní navrhovateľa nemožno hodnotiť inak ako taký, ktorý odporuje obsahu základného práva zaručeného čl. 46 ods. 1 ústavy a práva zaručeného čl. 6 ods. 1 dohovoru.

41. Na skutkovom základe uvedenom v bodoch 24 až 40 tohto nálezu ústavný súd podľa § 127 ods. 2 ústavy a jemu zodpovedajúcemu § 133 ods. 1 zákona o ústavnom súde rozhodol, že uznesením najvyššieho súdu č. k. 5 Cdo 121/2020 z 31. marca 2021 boli porušené základné právo sťažovateľky podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a jej právo podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru, preto napadnuté uznesenie najvyššieho súdu podľa čl. 127 ods. 2 ústavy a jemu zodpovedajúcemu § 133 ods. 2 a ods. 3 písm. b) zákona o ústavnom súde zrušil a vec mu vrátil na ďalšie konanie (body 1 a 2 výroku nálezu).

42. Úlohou najvyššieho súdu, ktorý je v zmysle § 134 ods. 1 a 2 zákona o ústavnom súde viazaný právnym názorom ústavného súdu, bude opätovne rozhodnúť o dovolaní navrhovateľa, majúc na zreteli, že spravodlivosť, ktorá je osobitne zvýraznená v čl. 6 ods. 1 dohovoru, je kritériom ukladajúcim každému všeobecnému súdu povinnosť hľadať také riešenie ním prejednávanej veci, ktoré nebude možné vyhodnotiť ako popierajúce zmysel a účel príslušných zákonných ustanovení.

VI.

Trovy konania

43. Trovy konania pred ústavným súdom, ktoré vzniknú účastníkovi konania, uhrádza účastník konania (§ 73 ods. 1 zákona o ústavnom súde). Ústavný súd môže v odôvodnených prípadoch podľa výsledku konania uznesením uložiť niektorému účastníkovi konania, aby úplne alebo sčasti nahradil inému účastníkovi konania alebo štátu trovy konania (§ 73 ods. 3 zákona o ústavnom súde). Za trovy konania môžu byť považované iba také výdavky, ktoré sú preukázané, odôvodnené a účelne vynaložené, ak vznikli v konaní v súvislosti s uplatňovaním alebo bránením práva.

44. Pri rozhodovaní o priznaní náhrady trov konania ústavný súd vychádza z § 1 ods. 3 vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 655/2004 Z. z. o odmenách a náhradách advokátov za poskytovanie právnych služieb v znení neskorších predpisov (ďalej len „vyhláška“), podľa ktorého výpočtovým základom pre účely tejto vyhlášky je priemerná mesačná mzda zamestnanca hospodárstva Slovenskej republiky za prvý polrok predchádzajúceho kalendárneho roka, ak ods. 4 neustanovuje inak. Táto podľa oznámenia Štatistického úradu Slovenskej republiky za I. polrok 2020 predstavovala sumu 1 087 eur.

45. Ústavný súd preto v súlade s § 1 ods. 3, § 11 ods. 3, § 13a ods. 1 písm. a) a c). § 16 ods. 3 a § 18 ods. 3 vyhlášky priznal sťažovateľke náhradu trov konania v celkovej sume 691,34 eur z dôvodu trov právneho zastúpenia, a to za tri úkony právnej služby (príprava a prevzatie veci, písomné vyhotovenie ústavnej sťažnosti a replika k vyjadreniu najvyššieho súdu vykonané v roku 2021) v sume 181,17 eur za jeden úkon a za tri režijné paušály v sume 10,87 eur za jeden paušál, plus 20 % DPH, ktorú zaviazal uhradiť najvyšší súd právnenému zástupcovi sťažovateľa do dvoch mesiacov od právoplatnosti tohto nálezu (bod 3 výroku nálezu).

